

Розділ 4

Макроекономічні механізми

УДК 005.336.4

С.М. Ілляшенко

Методичний підхід до вартісної оцінки інтелектуального капіталу регіону

Викладено методичний підхід до оцінки інтелектуального капіталу регіону та представлено результати його апробації на прикладі Сумської області.

Ключові слова: актив, вартісна оцінка, додана вартість, інтелектуальний капітал, показник, регіон.

Значна роль інтелектуального капіталу у забезпеченні економічного зростання національних економік, окремих регіонів і підприємств актуалізує дослідження, спрямовані на пошук шляхів його ефективного використання, що передбачає попередню оцінку його стану. Цій проблематиці приділена увага багатьох відомих вітчизняних і зарубіжних економістів. Існуючі підходи в основному розглядають питання аналізу і оцінки інтелектуального капіталу держави або ж окремих підприємств і практично не торкаються регіонального рівня. В той же час порівняльна оцінка інтелектуального капіталу регіонів держави дозволяє виявити диспропорції їх розвитку, встановити причини існуючого стану, а також розробити обґрунтовані комплекси заходів, спрямованих на вирівнювання, розвиток і використання інтелектуального капіталу національної економіки з урахуванням регіональних особливостей і диспропорцій. У наш час це набуває особливої актуальності, оскільки в останні два десятиріччя намітилися тенденції зростання ролі інформації і знань (як основного засобу і предмета суспільного виробництва) у забезпеченні розвитку національних економік.

Таким чином, метою даної статті є розроблення методичних засад вартісної оцінки інтелектуального капіталу регіонів та їх апробація.

Це дозволить визначити існуючі диспропорції і обґрунтувати заходи, спрямовані на їх усунення з метою формування в Україні основ інформаційної економіки, основу якої становлять інформація і знання.

Виконаний аналіз дозволив згрупувати існуючі підходи до оцінки інтелектуального капіталу суб'єктів господарювання так [1, 2].

1. Методи прямого вимірювання інтелектуального капіталу (Direct Intellectual Capital methods (DIC)). Ці методи базуються на вартісній оцінці окремих елементів інтелектуального капіталу, які потім зводяться в інтегральну оцінку.

2. Методи визначення ринкової капіталізації (Market Capitalization Methods

Ілляшенко Сергій Миколайович, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри маркетингу Сумського державного університету.

© С.М. Ілляшенко, 2009

(MCM)). Базуються на обчисленні гудвілу – різниці між ринковою вартістю суб'єкта господарювання (оцінка фондового ринку) і вартістю його чистих активів.

3. Методи розрахунку віддачі активів (Return on Assets methods (ROA)). Базуються на обчисленні різниці між відношенням доходу суб'єкта господарювання за певний період (за винятком податків) до вартості його матеріальних активів (ROA) і аналогічним показником галузі в цілому. Добуток отриманої різниці й вартості матеріальних активів оцінюваного суб'єкта господарської діяльності є середнім доходом від інтелектуального капіталу. Потім шляхом прямої капіталізації або дисконтування одержуваного грошового потоку визначають вартість його інтелектуального капіталу.

4. Методи бальної оцінки (Scorecard Methods (SC)). Ці методи передбачають виділення елементів інтелектуального капіталу суб'єкта господарювання і їх відносну бальну або ж індикативну оцінку (у динаміці або ж у порівнянні з іншими суб'єктами господарювання даної галузі або ринку).

Оскільки оцінка в 1-й і 4-й групах методів виконується від окремого до загального, а в 2-й і 3-й – від загального до частки, то групи методів 2 і 3 більше прийнятні для оцінки інтелектуального капіталу суб'єкта господарювання в цілому (наприклад, при операціях купівлі-продажу). Відповідно групи методів 1 і 4 більше підходять для аналізу ефективності структури інтелектуального капіталу й окремих його елементів [3].

Подальший аналіз виділених методів показує, що для вартісної оцінки інтелектуального капіталу регіону загалом прийнятними є групи методів 1, 2 і 3. Їх порівняльний аналіз свідчить, що перевагу необхідно надати методу 3, оскільки: застосування методу 1 (DIC) практично унеможлиблюється, тому що виконати вартісну оцінку окремих елементів капіталу регіону занадто складно внаслідок відсутності відповідної статистики; застосування другого методу (MCM) ускладнюється нерозвиненістю в Україні фондового ринку, на якому цінні папери значної частини підприємств та установ не наявні. Таким чином, єдиним більш-менш прийнятним методом є третій (ROA). Його авторська інтерпретація для оцінки інтелектуального капіталу регіонів держави представлена таким алгоритмом.

1. Розрахувати норми віддачі активів аналізованого регіону і матеріальних активів країни за формулою

$$R = \frac{D}{A_m}, \quad (1)$$

де D – показник результативності використання активів – фінансові результати діяльності (регіону чи країни у цілому); A_m – вартість активів (регіону чи країни).

2. Розрахувати перевищення (зменшення) норми віддачі активів аналізованого регіону над середньою по країні

$$\Delta R = R_p - R_k. \quad (2)$$

Природно допустити, що збільшення (зменшення) величини норми віддачі ΔR пояснюється впливом інтелектуального капіталу (інтелектуальних активів) регіону. У цьому випадку величина ΔR є нормою віддачі інтелектуальних активів аналізованого регіону.

3. Розрахувати результативність використання інтелектуальних активів аналізованого регіону

$$R_i = \Delta R \cdot A_m. \quad (3)$$

4. Розрахувати вартість інтелектуального капіталу регіону (A_i), точніше – перевищення (зменшення) вартості інтелектуального капіталу регіону, середнього по країні. Розрахунок будемо вести наступним чином:

4.1 Розрахувати середню по країні прибутковість діяльності (Π_k) як відношення фінансового результату до валової доданої вартості;

4.2. Розрахувати аналогічним чином прибутковість діяльності по регіону, що аналізується (Π_p);

4.3. Розрахувати:
 - вартість інтелектуального капіталу регіону, який забезпечує його більшу, ніж у середньому по країні, прибутковість (у випадку, якщо $\Delta R > 0$);
 - величину (вартісний вираз), на яку необхідно збільшити інтелектуальний капітал регіону, щоб досягти його результативності на рівні середньої по країні (у випадку, якщо $\Delta R < 0$).

Розрахунок виконується за формулою

$$A_i = \frac{R_i \cdot 100\%}{(\Pi_y - \Pi_p)\%}. \quad (4)$$

З метою практичної апробації підходу виконано розрахунки величини A_c для Сумської області України.

Вихідні дані для розрахунків подано у табл. 1 (інформація Сумського обласного управління статистики за 2004-2007 рр.) [4].

Таблиця 1 – Дані для розрахунків

Показники, млн грн		Період			
		2004	2005	2006	2007
Україна	Вартість активів	1282783,2	1477862,0	1842382,6	2494109,2
	Фінансові результати діяльності	44578,4	64370,8	76253,4	135897,9
	Валова додана вартість	318321	396003	487132	...
Сумська область	Вартість активів	14003,8	13985,1	15373,3	16554,7
	Фінансові результати діяльності	126,6	230,0	288,6	486,1
	Валова додана вартість	5853	7322	8702	...

Результати розрахунків за викладеним вище алгоритмом подано у табл. 2.

Результати розрахунків свідчать, що результативність інтелектуального капіталу Сумської області (R_c) є меншою, ніж у середньому по країні (R_y), і хоча різниця між ними є приблизно стабільною, існує чітко виражена тенденція до поліпшення співвідношення. Для вирівнювання результативності інтелектуальний капітал Сумської області слід збільшити на величину $(3061,9 + 2871,2 + 2801,6) / 3 = 2911,6$ млн грн.

Для встановлення повної картини щодо рівня і використання інтелектуального капіталу усіх регіонів необхідно провести аналогічний аналіз по всіх областях України. Це дозволить порівняти між собою їх інтелектуальні капітали як за абсолютною величиною, так і за результативністю реалізації, а також скласти загальне уявлення про розподіл, включаючи регіональні диспропорції.

Таблиця 2 – Результати розрахунків

Показник	Період			
	2004	2005	2006	2007
R _c (Сумська обл.)	0,0090	0,0165	0,0188	0,0294
R _y (Україна)	0,0348	0,0436	0,0414	0,0545
ΔR	-0,0258	-0,0271	-0,0226	-0,0251
R _i , млн грн	-361,3	-379,0	-347,4	-415,5
П _к , %	14,0	16,3	15,7	...
П _р , %	2,2	3,1	3,3	...
A _i , млн грн	-3061,9	-2871,2	-2801,6	...

Підводячи підсумки, необхідно зазначити, що автором запропоновано авторський підхід до використання методу розрахунку віддачі активів (ROA) для укрупненої оцінки інтелектуального капіталу будь-якого регіону країни з використанням широко доступних офіційних статистичних даних [4]. Апробація підходу на прикладі Сумської області показала його коректність.

Запропонований підхід доцільно використовувати для орієнтовної порівняльної оцінки інтелектуального капіталу регіонів України. Отримані результати можуть бути використані для подальшого деталізованого аналізу з метою виявлення основних факторів, що впливають на величину і результативність інтелектуального капіталу регіону у цілому, його складових (людського капіталу, організаційного капіталу та інтерфейсного капіталу [3]) і окремих елементів цих складових. А це, у свою чергу, дозволить створити передумови цілеспрямованого управління інтелектуальним капіталом регіону [5].

Подальші дослідження повинні бути спрямовані на пошук шляхів детального поелементного аналізу і вартісної оцінки інтелектуального капіталу регіонів України з метою розроблення рекомендацій щодо прискорення їх розвитку і вирівнювання регіональних диспропорцій.

1. Брукинг Э. Интеллектуальный капитал: ключ к успеху в новом тысячелетии / Э. Брукинг ; [пер. с англ. под ред. Л. Н. Ковачин]. – СПб. : Питер, 2001. – 288 с.
2. Козырев А. Н. Интеллектуальный капитал [Электронный ресурс] / А. Н. Козырев. – Режим доступа : <http://revolution.allbest.ru>.
3. Ілляшенко С. М. Сутність, структура і методичні основи оцінки інтелектуального капіталу підприємства / С. М. Ілляшенко // Економіка України. – 2008. – № 11. – С. 16–26.
4. Статистичний щорічник Сумської області за 2008 рік / [За ред. Л.І. Олехнович]. – Суми: Головне управління статистики у Сумській області, 2009.
5. Ілляшенко С. М. Актуальні проблеми управління інтелектуальним капіталом підприємства / С. М. Ілляшенко // Механізм регулювання економіки. – 2008. – № 2. – С. 92–102.

Отримано 23.01.2009 р.

С.Н. Ілляшенко

Методический подход к стоимостной оценке интеллектуального капитала региона

Изложен методический подход к оценке интеллектуального капитала региона и представлены результаты его апробации на примере Сумской области.

Ключевые слова: актив, стоимостная оценка, добавленная стоимость, интеллектуальный капитал, показатель, регион.